

DOKUMENTUM

Az *Educatio* olvasói ezúttal a hazai tankönyvbírálattal foglalkozó országos szervezet két legfontosabb működési dokumentumát olvashatják, valamint *Kádárné Fülöp Judit* beszámolóját a világbanki tankönyvhitel és az ezzel kapcsolatos japán segélyprogram közoktatási alprogramjáról. Az Országos Köznevelési Tanács (OKT) keretei között működő Tanterv-, Tankönyv- és Taneszköztanács 1994-ben elfogadott szervezeti és működési szabályzatának közzétele két szempontból hordozhat információt az érdeklődő olvasó számára. A szabályzat újabb jelentős állomás annak a szervezeti és irányítási kultúrának a kialakulásában, amely a mindent központosító – és ezért jobbra működésképtelen – állami minisztériumokból kitelepíti a közigazgatási jellegű feladatok jórészét, és helyet enged a stratégiai tervezőmunkának. Másrészt a szabályzat közzétele jelentős mértékben hozzájárul az oktatáspolitikai döntések körüli társadalmi nyilvánosság kiszélesítéséhez.

A tankönyvbírálat és -jóváhagyás értékelési szempontjainak közzététele pedig szakmai szempontból is megvilágítja a tanács működését. E rovat szerkesztője fontosnak tartja, hogy a közölt szempontsor és a többi kvázi-autonóm irányító szervezet értékelő rendszere hozzáférhetővé váljon az érdekelt közönség számára. Öröndetes, hogy e törekvés ezúttal a tanács irányítóinak legteljesebb támogatásával találkozott.

ÉRTÉKELÉSI SZEMPONTOK A TANKÖNYVEK BÍRÁLATÁHOZ ÉS JÓVÁHAGYÁSÁHOZ

I. A tankönyvvé nyilvántás szükséges feltételei

Amennyiben az I/1., 2., 3., 5. és 6. pontokra nem, ill. a 4. pontra igen a válasz, a tankönyv jóváhagyása nem javasolható, és részterületek értékelése (pontosítása) fölösleges.

- 1) Megfelel-e a tankönyv a humanizmus általános elveinek, a kodifikált emberi és gyermeki jogoknak?
- 2) Összhangban van-e a tankönyv a Magyar Köztársaság Alkotmányával és a hatályos magyar törvényekkel?
- 3) Megfelel-e a tankönyv a Nemzeti Alaptantervnek?
- 4) Sérti-e a tankönyv Magyarországot, a magyar nemzet (politikai, gazdasági, honvédelmi, stb.) érdekeit?
- 5) Mentés-e a tankönyv a napi politizálástól?
- 6) Megfelel-e a tankönyv az előírt alapkritériumok legáltalánosabb kritériumainak?
- 7) Megfelel-e a tankönyv az előírt olvasáshigiéniai és műszaki minimumoknak? (Betűméret: a tankönyvi főszövegben illetve törzsanyagban 10 éves korig min. 12; 10 éves kortól minimum 10 pontos betűk; tükörméret maximum 28x40 cicero, nagyobb tükörben a korlátozás kéthasábos szedéssel áthidalható; papírminőség: min. 80 g-os famentes offszet; kötés: minimum kartonált, ragasztott; fedél: minimum 250 g-os műnyomó, lakkozott vagy fóliázott. A megválasztás a szakdekoroknak nem feladata.)

II. Részterületek értékelése

1. Iskola- és oktatásszervezés

- a) Mennyiben felel meg a tankönyv az adott iskolatípus cél- és feladatrendszerének? b) Mennyiben adekvát a tankönyv az érvényes kerettantervvel, helyi tantervvel (ill. az átmeneti időszakban az érvényes vagy engedélyezett kísérleti tantervvel)? c) Mennyire esik egybe a tankönyv (kötet) a tantervi fejezethatárokkal, a tanévbeosztással (féléves, egyéves, kétéves, stb. anyagot találunk-e egy kötetben), s a tananyagelosztás mennyire harmonizál a tantárgy óraszámával, a szövegterjedelemmel, stb.? d) Egyedi műről van-e szó, illetve tankönyvsorozatról (egymásra épülő tankönyvek egyik kötetéről)? Nemcsak a vertikálisan, de a horizontálisan egységes szemléletű, szerkezetű (más-más tantárgyakhoz készült) tankönyvek rendszere is előnyt jelenthet. Egyedi mű esetén mennyire illeszkedik a tankönyv más sorozatokhoz, mennyire „csereszabatos”? e) Milyen mértékben épít a tankönyv a forgalomban lévő (elfogadott) taneszközökre, segédanyagokra, stb?

2. Szakmai-tudományos (tartalmi) szempontok

- a/ Mennyire közvetít szilárd, kiérlelt ismeretanyagot a tankönyv? b) Megfelelő arányban közöl-e a tankönyv (s ha igen: milyen módon) hipotéziseket, vitatott kérdéseket? c) Világosan elkülönülnek-e ezek a szilárd ismeretektől? d) Mennyire törekszik a tankönyv a rokonterületek, s a rokontudományok (segédtudományok) összehangolására, integrálására? e) Megfelel-e a tankönyv az olyan, a legtöbb tankönyvben érvényesülő „munkáló” tudományágak, szakismeretek követelményeinek, mint a nyelvészet, a történelem, a kronológia, a topográfia, az ismeretelmélet, a kibernetika, a matematikai statisztika, az ábrázoló geometria, a szakrajz?

3. Pedagógiai, didaktikai és tankönyvmetodikai szempontok

- a/ Milyen a tankönyv fogalomrendszere? Tervszerűen, céltudatosan épül-e fel a fogalomrendszer? b) Milyen a tankönyv didaktikai feldolgozottsága? Céltudatosan ill. változatosan használja-e a szerző a tankönyvi közlés, magyarázat, bemutatás, szemléltetés, munkáltatás önellenőrzési módszereit? c) Milyen (megfelelő-e) az induktív, a deduktív és a modellszerű tananyag-feldolgozás aránya? Elegendő-e az indukciós bázis? d) Mennyire gazdag illetve változatos (és milyen színvonalú) a tankönyv metodikai apparátusa (pl. a címrendszer, a kérdés- és feladatrendszer, kiemelések, az összefoglalások, tárgymutató, névmutató)? e) Kellő mértékben él-e a tankönyv a munkáltatás lehetőségeivel, mennyire gondolkodtat, cselekedtet, mennyire ösztönöz önképzésre? f) Alkalmas-e (mennyire alkalmas) a tankönyv a különböző felkészültségű tanulók differenciált foglalkoztatására? g) Elegendő segítséget nyújt-e a tankönyv az önálló tanuláshoz? h) Megfelelő-e a tankönyv külső és belső szemléletessége, megfelelő-e a szöveg és a kép (ábra) aránya, és kielégítően dekódolja-e az ábraalírást az ábra, a kép tárgyát? i) Megfelel-e az ábrák, képek mérete a tárgyaknak? Megállapítható-e a képen ábrázolt dolog valóságos mérete?

4. Pszichológiai szempontok

- a/ Eleget tesz-e a tankönyv az általános pszichológia normáinak? Megfelelően alkalmazza-e a szerző az általános pszichológia megállapításait a figyelemről, a megfigyeltetésről, a képzeletről, a gondolkodtatásról? b) Alkalmazkodik-e a tankönyv a tanulók életkori sajátosságaihoz a tanítási anyag mennyiségével, a fogalmi szinttel, az ábrák összetettségével és absztrakciós szintjével, a nyelvi szerkezetekkel? c) Figyelembe veszi-e a tankönyv a tanulók mentális és érzelmi jellemzőit? d) Milyen a tankönyvben a tanulók motiválása?

5. Nyelvi- és kommunikációs szempontok

- a/ Mennyire pontos (szabatos) a szóhasználat? b) Mennyire változatos, gazdag a szókinccs? Törekszik-e tudatosan a szókinccs fejlesztésére? c) Mennyire áttekinthető, s egyben mennyire változatos a mondat szerkesztés? d) Mennyire érvényesülnek a tankönyvben a